

Pevghîştin û Veqetîn di Romana Ciwanmerd Kulekî
Defterên Perrîdankan de Xwendineke di Çarçoveya
Melankolî û Şînê de

Ümran Altinkılıç¹

Ciwanmerd Kulek'in Defterên Perrîdankan Başlıklı Romanında
Vuslat ve Firak

Melankoli ve Yas Bağlamında Bir Okuma

Öz

Ciwanmerd Kulek'in *Defterên Perrîdankan* [Kelebek Defterleri] başlıklı romanı, iki vuslat ile iki firaktan oluşan ve sonunda da başkişinin intihar ettiği bir aşk hikayesidir. Başkişinin psikolojik durumu romanın merkezinde bulunduğu için roman psikanalitik bir okumaya elverişlidir. Bu çalışmada, romanda gerçekleşen vuslat ve firak olaylarını melankoli ve yas kavramları bağlamında okumaktayız. Bu kavramları temelde Freudyen anlamda kullanıp bu alandaki genel psikanalitik literatürden yararlanılmaktadır. Romanın Filankes isimli erkek başkişisi, Luz isimli kadına aşık olduğu halde başka bir kadınla gizli bir ilişki yaşar ve bu kadının ölümünden sonra Luz'ü ardında bırakıp başka bir şehire yerleşir ve onsuz dokuz yıl geçirir. Fakat Filankes bu süreçte Luz'ün yasını tutmaz ve onu pişşesinde melankolik bir şekilde korur dolayısıyla ondan mutlak bir şekilde ayrılmış olmaz. Dokuz yıl aradan sonra Filankes'in yaşadığı şehirde tesadüfen karşılaşılan eski aşıklar tekrar ilişkiye başlarlar. Ancak bir süre sonra kendisi de Luz'e aşık olan eski bir ortak arkadaşları Filankes'in geçmişteki ihanetini Luz'e bildirir. Bunun üzerine Filankes'in Luz'deki imgesi değişir ve onun için eskiden olduğu kişi olmaktan çıkar. Bu durumun ağırlığına dayanamayan Filankes, Luz'ün anısında iyi bir şekilde yaşamak umuduyla intihar eder ve bu defa Luz'den mutlak bir şekilde ayrılmış olur. İntiharından önce yazdığı roman, Freudyen anlamda bir yas uğraşısıdır; ama burada kendi yasını, Luz için ölen Filankes'in yas uğraşısını gerçekleştirir.

Anahtar Kelimeler: Ciwanmerd Kulek, *Defterên Perrîdankan*, Vuslat, Firak, Melankoli, Yas.

¹ Arş. Gör. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü, Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, umranaltinkilic@artuklu.edu.tr, ORCID: [0000-0003-1308-2271](https://orcid.org/0000-0003-1308-2271).

Reunion and Separation in Ciwanmerd Kulek's Novel *Defterên Perrîdankan*

A Reading in the Context of Melancholia and Mourning

Abstract

Ciwanmerd Kulek's novel *Defterên Perrîdankan* [Butterfly Notebooks] is a love story consisting of two reunions and two separations, and in the end, the protagonist commits suicide. Since the protagonist's psychological state is at the center of the novel, the novel lends itself to a psychoanalytic reading. In this study, we read the reunion and separation events that occur in the novel in the context of melancholia and mourning. We use these concepts in their Freudian sense and benefit from the general psychoanalytic literature in this field. The novel's male protagonist, Filankes, is in love with Luz but has a secret affair with another woman, after the death of this woman, he leaves Luz behind and moves to another city and spends nine years without her. However, Filankes does not mourn Luz during this time and keeps her in his psyche in a melancholic way, so he is not absolutely separated from her. After nine years, the former lovers meet by chance in the city where Filankes lives and begin a relationship again. However, after a while, an old mutual friend who is also in love with Luz, informs her about Filankes' past betrayal. Thereupon, Filankes' image in Luz changes and he ceases to be the person he used to be for her. Unable to bear the weight of this situation, Filankes commits suicide in the hope of living well in Luz's memory, and this time he has left her for good. The novel he writes before his suicide is a grief work in Freudian sense, but here he performs his own grief work, the mourning of Filankes who died for Luz.

Keywords: Ciwanmerd Kulek, *Defterên Perrîdankan*, Reunion, Separation, Melancholia, Mourning.

Kurte

Romana Ciwanmerd Kulek ya bi navê *Defterên Perrîdankan* çîrokeke evîne ye ku du caran pevgehîştin û veqetîn tê de çêdibin û di dawiyê de serkarakterê wê xwe dîkujê. Ji ber ku rewşa derûnî ya serkarakterê romanê di navendê de ye, xwendineke psîkanalîtîk ji bo famkirina van diyardeyan guncaw e. Em di vê xebatê de bûyerên pevgehîştin û veqetînê yê di romanê de di çarçoveya çemkên melankolî û şîne de dinirxînin. Em van çemkan bi giranî bi maneya Freudyan bi kar tînin û bi giştî ji lîteratura psîkanalîtîk a di vî warî de sûd werdigirin. Serkarakterê romanê yê bi navê Filankes tevî ku evîndarî Luzê ye, têkiliya wî bi keçeke din re çêdibe û piştî mirina wê, Luzê li dû xwe dihêle û neh salan bêyî wê diji. Lê ew şîna Luzê nagire û bi awayekî melankolikane wê di psîşeya xwe de diparêze, wate bi maneya mûtleq jê venaqete. Piştî neh salan her du evîndar bi tesadûfî hevdu dibînin û dîsa têkiliya wan dest pê dike. Lê piştî demekê hevlekî wan ê hevpar Luzê bi xayintiya zemanekî ya Filankesî dihisîne. Ji ber vê yekê îmajê Filankesî ya li cem Luzê xera dibe. Filankes bi giraniya vê yekê nikare, lewma bi hêviya ku di bîra wê de bi xweşî bimîne xwe dîkujê. Berî ku

ew xwe bikuje romana xwe temam dike ku ev karekî şîngirtinê ye; lê li vir şîn, şîna wî bi xwe ye.

Peyvên Sereke: Ciwanmerd Kulek, *Defterên Perrîdankan*, Pevgihîştin, Veqetîn, Melankolî, Şîn.

Extended Abstract

In his essay “Mourning and Melancholia”, Freud discusses mourning and melancholia together. According to him, both mourning and melancholia are reactions to a loss. This loss may be the death or separation of a loved one or the loss of abstract concepts such as country, freedom and ideal. In both mourning and melancholia, there are phenomena such as deep sadness, loss of interest in the outside world, loss of the ability to love and inhibition of all activities. However, the main difference between melancholia and mourning in terms of affect is that in melancholia there is a loss of self-esteem; as a result, the subject sees himself as worthless and useless, blames himself, and even expects to be punished for this. Although Freud associates both grief and melancholia with loss, he recognizes that the nature of loss in melancholia is more complex. In grief, the loss is usually present at the level of consciousness because it is the result of an actual death. In melancholia, in some cases, the exact nature of the loss is not known. In some cases, the subject even knows who they have lost, but not what they have lost in them. This situation suggests that loss in melancholia may be related to something unconscious. In addition, the ambivalence factor is greater in melancholia and in some cases this is due to something structural. As a result of all this, the triggers for melancholia are broader than in grief. The processes and ways of coping with loss are also different in grief and melancholia. According to Freud, in mourning, every memory and expectation that connects the libido to the object is magnified and overloaded; and the detachment of the libido from that aspect is realized. When the work of mourning, the process of mourning, is completed, the ego becomes free and uninhibited again. In melancholia the opposite is the case. In melancholia there is an identification with the lost object and the object is projected onto the ego. It is as if the object continues to exist in the subject's psyche even though it is lost in reality. Freud states that the melancholic subject's self-blame is actually against the lost object, but is transferred from it to the ego as a result of identification. As can be seen, whereas in mourning there is a detachment from the loss, in melancholia the grief work is rejected and an attachment to the loss takes place. Freud's interpretation of these phenomena makes them useful concepts for understanding and interpreting the relationships of love, reunion and separation in literature. This study provides a psychoanalytic reading of Ciwanmerd Kulek's novel *Defterên Perrîdankan* within the framework of the concepts of mourning and melancholia. Filankes, the male protagonist of the novel, cheats on his female protagonist Luz, his lover, with another woman, and after this woman dies, he feels guilty and moves to another city, leaving behind his university, his city and his lover. Nine years later, the former lovers meet in the city where Filankes lives and start a relationship again. Although

Filankes was separated from Luz for nine years, he did not mourn her. He protected her in his psyche with the mechanism of melancholy. Therefore, when they are reunited, Filankes realizes that although he was separated for nine years, he did not remember Luz at the level of consciousness, but “kept her in a secret corner of his soul.” As a writer, Filankes realized that he reflected Luz's characteristics in various female characters and used some aspects of his relationship with her in his stories. This shows his melancholic identification with Luz. Although they were separated for nine years as a result of this identification, for Filankes this separation was not an absolute separation. When Luz learns that Filankes had cheated on her in the past, her image of him changes and she accuses him of being a liar and a scoundrel. Filankes cannot bear this change, even though he had previously been separated from Luz for nine years. It is understood here that Luz has taken on the role of the great Other for him. Therefore, the death of the image of Filankes in Luz leads Filankes to a real death and he commits suicide. Before committing suicide, he completes his novel about his relationships with Luz and other women. We have already noted that Filankes does not mourn for Luz, and since a novel about loss is an act of mourning, we can say that Filankes finally begins the grief work with this novel. But this is not the grief work of Luz, for if he could mourn Luz, he would not have committed suicide. At the center of grief work is the lost object, and this object is represented in all its aspects. In Filankes' novel, although Luz is represented, so are other relationships, other aspects of her life, other parts of her life. Therefore, the subject of this novel, the object of this grief work, is Filankes himself. According to our interpretation, with this novel Filankes makes the grief work of Filankes who dies for Luz and then commits suicide.

Destpêk

Di serdemên cuda de melankolî bi awayên cuda hatiye şirovekirin. Antîkan ew bi zêdebûna zehferana reş di laşê mirov de, ramana xirîstiyaniyê a Serdema Navîn ew bi gunehkarî û lanetîbûnê, hin nirxandinên di çarçoveya hunerê de ew wek nexweşiyê hunermendan yan rewşederûneke pêwîst ji bo afirandinê û hwd rave kiriye. Freud di nivîsara xwe “Yas ve Melankoli”yê [Şîn û Melankolî] de wê û şînê dide ber hev û wê di vê çarçoveyê de dinirxîne. Bi dîtina wî melankolî jî wek şînê di encama windahiyekê de derdikeve holê yan wek wê karvedaneke li hember windahiyekê ye. Ev windahî ne tenê encama mirina mirovekî ye, lê ji veqetînekê (Freud bi xwe mînakê dergîstiyê terikandî dide) û ji windakirina welatekî digihîjin heta têkçûna îdealekê. Ev windahî li cem hin mirovan dibe sebaba şînê, lê li cem hinekên din dibe sebaba melankoliyê. Di her du rewşan de jî biker dikeve halekî êşbar, têkiliya wî bi cîhana derekî re kêmbê û kapasîteya wî ya hezkirinê asteng dibe.

Freud hem şînê hem melankoliyê têkildarî windahiyê dike, lê qebûl dike ku di melankoliyê de mahiyeta windahiyê komplekstir e. Ji ber ku di melankoliyê de carinan windahî nayê zanîn. Hetta carinan biker bizane bê *kî* winda kiriye jî, dibe ku nizanibe bê li cem wê *çî* winda kiriye ku bûye sebaba melankoliya wî. Ev nîşan dide ku dibe ku windahî di melankoliyê de derhişî be. Herwiha di melankoliyê de têkiliya bi objeyê re ji şînê aloztir e, ji ber ku di wê de ambîvalensiyê binyadî jî di dewrê de ye. Lewma tiştên ku dikarin melankoliyê han bidin gelek in, lê yên şînê bi piranî têkildarî mirineke rasteqîne ne (Freud, 2013 [1917], r. 246-247).

Di şîn û melankoliyê de pêvajoyên serederîkirina bi windahiyê re jî cuda ne. Bi dîtina Freudî di karê şîngirtinê de bîranîn û hêviyên ku lîbîdoyê bi objeyê ve girê didin, yek bi yek tîn mezinkirin û dubarekirin û her ku objeya winda bi *vî* awayî tînimandin wek encameke prensîba rasteqîniyê, ego bi wê rastiye re rûbirû dibe ku êdî obje tune ye. Di dawiya vê pêvajoyê de ego dîsa azad û neastengkirî dimîne. Lê di melankoliyê de ego bi objeya winda re *hevyekebûnekê* çêdike, yanî objeya winda bi awayekî di egoyê de tî hilanîn (Freud, 2013 [1917], r. 245, 249). Ku mirov bi zîmanekî sadetir bibêje, kesê ku şîna windahiyê digire, di dawiya karê şînê de dikare xwe jê veqetîne; lê kesê ku li hember windahiyê melankoliyê bi pêş dixê, li cîhana derekî jî objeya winda cuda be jî, di psîşeya xwe de jê venaqete. Di vê hevkeşeyê de ji hêla derûna biker ve şîn bi veqetîna re, melankolî bi veneqetîna re, bi pevgihîştîmanê re pêwendîdar e.

Ev şirovekirina Freudî ya diyardeyên şîn û melankoliyê ji bo ravekirina têkiliyên pevgihîştin û veqetîna wan dike çemkên sûdewer. Bi taybetî ji bo şirovekirina romana Ciwanmerd Kulekî *Defterên Perrîdankanê* ev çemk gelekî sûdewer û raveker xuya dikin. Ji ber ku di navenda romanê de têkiliya jin û mêrekî heye ku ji hev vediqetin, dûre digihîjin hev û dûre dîsa ji hev vediqetin. Veqetîna yekem ji ber dûrketinê çêdibe û veqetîna duyem ji ber mirinê çêdibe. Rewşa derûnî û subjektîfiya serkarakterê mîr di romanê de cihê sereke digire, lewma ev rewşên hanê di hebûna wî de maneyekê bi dest dixin. Ji bo çavên

derekî ev veqetîn-pevgihîştin-veqetîn ploteke gelekî sade ye, lê ji hêla derûna karakterê sereke ve aloz e. Ji ber ku di veqetîna yekem de karakterê mêr bajarê karaktera jin û jiyana xwe ya berê diterikîne û diçe bajarekî din, lê di kûraniya derûna xwe de hevyeqbûneke melankolîkane bi karaktera jin re saz dike û jê venaqete. Ev hevyeqbûna wî bi wê re ew qasî bihêz e ku bi tenê dikare bi xwekuştinê jê veqete. Em dê di vê nivîsarê de bi xwendineke psîkanalîtîk pevgihîştin û veqetînên karakteran di çarçoveya çemkên melankolî û şînê de şirove bikin.

1. Kurtasiya Romanê

Ciwanmerd Kulek herî zêde di vê romana xwe de teknîkên wek pêla hiş, paşvebirin, pêşveanîn û gotara serbest a neyekser bi kar anîne. Ji ber vê yekê çîroka romanê çî qas sade be jî, ev têkilheviya teknîkî famkirina wê dijwar dike. Lewma berî ku mirov analîzekê li ser romanê bike, pêwîst e mirov kurtasiyeke wê bide û bûyerên têkilhev têxe rêzeke demî.

Roman ji sê beşan pêkhatî ye ku ew bi dorê “Li Amedê”, “Fal” û “Veger, Qeder” in. Di beşa yekem de rojnamegerekî ku li Amedê zanîngeh xwendiyê, piştî heft salan ji ber hin rûdanên siyasî dîsa hatiye wê derê da ku ji bo ewropiyan meqaleyekê li ser rûdanan binivîse. Di vê beşê de rojnameger bi hestên nostaljîk li hin mekanên bajêr digere. Di beşê de bi piranî behsa mijarên siyasî, zimanî û edebî yên kurdan ên rojane hene. Ligel van, amajeyên bi evîneke eşkerenekirî ya rojnameger jî heye ku ji bo wî ew û bajar hevyeq bûne. Rojnameger meraq dike bê ka di van heft salan de jinikê çî kiriyê û xeyal dike ku bi awayekî li hev rast bîn. Wî di dema xwe de ya dilê xwe ji jinikê re negotiye, ji ber ku wisa zaniye ku sûcek e jê hez bike, lewma dema ku kesekî din di jiyana wê de nemaye jî evîna xwe ya dilsoj veşartiyê, bi tenê kariye bibe hevlekî wê. Ji bo ku bikare vê hesta sûcdarbûnê ji ser xwe biavêje û dilê xwe jê re veke li bendê maye ku ew jî gavekê biavêje, lê wê tu carî ew gav neavêtiye. Ji ber vê yekê heta ku zanîngeh qediyaye jî destê wî bi destê keçekê nebûye. Lê di vê beşê de diyar nabe bê ka ev çima sûc be. Berî ku rojnameger bê Amedê bi demekê jinekê dosyeya romanekê û defterên nivîskarekî kurd ê xwekuştî dane weşangerekî bi navê Cemşîd Xeyalî ku berê jî romanekê nivîskarê xwekuştî çap kiriyê. Xeyaliyê ku nasê rojnameger e, jê dixwaze ku wê ji bo çapê amade bike, lewma dosyeya romanê û li gel wê defterên nivîskarî jî dide wî ku sûdê ji wan wergire.

Beşa duyem ya bi navê “Fal”ê navenda romanê ye. Beş bi fala qereçiyekê dest pê dike -ku hevoka wê ya ewil “Winda bûn” e. Serlehengê romanê di vê beşê de ye ku nivîskarekî bi navê Filankes e û herwiha tê famkirin ev beş romana nivîskarê xwekuştî ye, wî nivîskarî ev nav li xwe kiriyê û hin serpehatiyên xwe kiriyê roman. Di navenda beşê de jî evîna Filankes a bi Luzê re heye. Filankes û Luz du xwendekarên zanîngehê ne; Filankes beşa mamostetîya fransî dixwîne, Luz jî ya îngilîzî. Di ber têkiliya bi Luzê re, Filankes demeke kurt têkiliyê bi biraziya xwediyê marketa bin mala xwe ya xwendekariyê re jî datîne. Navê keçîka dikandar Hîv e ku dema tê satila mast a vala ji mala wan bibe, Filankes wê nas

dike. Hîna di du saliya wê de di qezayeke trafikê de malbata Hîvê tev mirine, ew tenê ji wan maye û li ber destê ap û amojînê ye. Dûre Hîv ji di qezayeke trafikê de dimire. Piştî vê bûyerê Filankes xwe sûcdar dike ku bi hestên Hîvê lîstiyê, lewma di dawîya sala duduyan a zanîngê de hem Luzê hem ji zanîngê li pey xwe dihêle û piştî salekê li Cizîrê li nexweşxaneyê dibe karmendek. Luz nizane Filankes bi ku de çûye, çima çûye û heta zanîngê diqedîne ji li benda Filankesî dimîne ku rojekê vegere, lê ew venagere. Piştî zanîngê Luz pêşiyê çend salan li Balikesîrê dûre salekê li Colemêrgê dixebite û li wir bi yekî re dizewice, lê berî ku saleke wan biqede ew û mêrê xwe hevdu berdidin. Piştî neh sal û sê mehan dema ku Luz tayîna xwe ya mamostetiyê tîne Cizîrê, ew û Filankes hevdu li mala mamosteyan dibînin û dîsa evîna wan dest pê dike. Her du evîndar wek du evîndarên ku cara pêşî evîndarî hev bûbin, bi eşq û heyecan her roj hevdu dibînin. Dema ku Luz tê Cizîrê têkiliya Filankesî bi pizîşkeke bi navê Hesret re heye, Filankes biryar dide dev ji Hesretê berde û bi Luzê re bizewice. Piştî ku Hesret tayîna xwe dibe bajarekî din, ji bo bihara duyem a evîna wan tu astengî li ber çavan namîne. Filankes difikire ku êdî tu kêliya jiyana xwe bêyî Luzê derbas neke, mehekê di nav enerjî û kêfxweşiyekê de diji ku hem nivîsîna wî pê xurt dibe hem îştêha wî ya xwarin-vexwarinê pê zêde dibe. Lê paşê yekî bi navê Rêzan derdikeve û dawiyê li bextewerîya Filankesî tîne. Rêzan li dibistana Luzê mamosteyek e, dilê wî ketiye Luzê lê ji ber ku wê ew red kiriye, wî dev ji kar berdaye û çûye; heger venagere ew dê ji kar bê avêtin. Ji ber ku Luz xwe berpirsyar dibîne, diçe Amedê mala wî da ku wî qanih bike û li karê wî vegeîne. Filankes bi nasekî xwe yê bi navê Zêydîn re dide dû otobusa ku Luz pê diçe. Dema ku Luz li mala birayê Rêzanî ye, Filankes bi israr bi rêya peyaman jê fêrî navnîşana malê dibe û diçe wir. Zêydîn Filankesî li wê derê datîne û diçe ku karê xwe bike, berî jê veqete ji jê re dibêje “destvala nabe” (r. 189) û devançeyekê dide wî. Dema ku diçe pakêtek cixare bikire, Filankes dikandarê jêra avahiyê nas dike, tê bîra wî ku apê Hîvê ye û êdî fam dike ku ew mal di apartmana wan a dema xwendekariyê de ye. Paşê Luz telefonî wî dike, diyar dibe ku Luz li mala wan a dema xwendekariyê ye û hevalekî Filankes yê malê ew pêhisandiyê ku di dema xwendekariyê de wî bi Hîvê re xayintî li Luzê kiriye. Luz di telefonê de ji ber vê yekê wî şermazar dike, pê re şer dike û dijûnan lê dike. Filankes dike nake Luz danakeve û wê şevê li cem Rêzanî dimîne. Roja din Filankes bi awayekî perîşan vedigere Cizîrê û piştî rojekê ji diçe ku devançeya Zêydîn bide wî. Zêydîn dibêje wî ku divê ew devançeya neteqandî lê venegerîne û wî han dide ku wan pê bikuje. Filankes devançeyê dîsa dixê bêrîka xwe, bi şev romana xwe temam dike û dûre xwe pê dikuje. Evîna wî ya dubarekirî bi Luzê re bi tenê mehekê dewam dike.

Di beşa sêyem a bi navê “Veger, Qeder”ê de ji bo rojnameger girêk vedibe. Rojnameger ji defteran fam dike ku Filankes hevalê wî yê malê yê zanîngê Ferzende ye ku navê xwe di romana xwe de kiriye Filankes. Luz yara wî Gulden e ku Ferzende di roman û defteran de navê wê kiriye Luz û Rênas ji hevalê wan ê malê yê din Evdo ye ku Guldenê enqestane navê wî kiriye Rêzan. Herçi rojnameger e, diyar dibe ku ew ji hevalê malê yê sêyem Cemal e. Di vê beşê

de tê famkirin ku evîna platonîk a Cemal ku di beşa ewil de bi bîranînên wê li Amedê digeriya, Gulten e. Ji ber ku Gulten yara hevalê wî Ferzende ye, wî hezkirina ji wê sûcek zaniye. Cemal piştî xwendina romanê û rojnivîskan diçe Cizîrê cem Gultenê da ku wê qanîh bike rojnivîskan ji li gel romanê biweşîne. Ew herwiha hêvî dike ku têkiliyekê pê re ava bike ji ber ku difikire hestên wî yên ji bo wê hîna geş in, lê belê Gulten wî red dike.

2. Pevgîhiştin û Melankolî

Freud di nivîsara xwe ya derbarê şîn û melankoliyê de, herdu çemkan di çarçoveya tecrûbeya windakirinê de pêwendîdarî hevdu dike û wan dide ber hev. Li gor Freudî çî bi mirinê be çî bi veqetînê be, şîn li hember windakirina “kesekî hezkirî” yan tiştêkî razber ê wek “welat, azadî, îdealekê” û hwd karvedanek e. Lê li cem hin mirovan ev windahî li şûna şînê melankoliyê çêdike. Di şîn û melankoliyê her duyan de jî diyardeyên wek xemgîniyeke giran a êşbar, qutbûna eleqeyê ji cîhana derekî, astengbûna çalakiyan û kêmbûna behremendiya hezkirinê hene. Lê li gor Freudî ferqa melankoliyê ya barîz ji şînê ew e ku melankolîk xwe bêqîmet, bêkêr û negiring dibîne, xwe sûcdar dike û hetta li bendê ye ku bê cezakirin (Freud, 2013 [1917], r. 243-245).

Bi dîtina Freudî di şînê de her bîranîn û hêviya ku lîbîdoyê bi objeyê ve girê dide tê mezinkirin, tê dubarekirin, tê biruhanîn û herî dawî wek egereke prensîba rasteqîniyê ego dikare xwe ji windahiyê veqetîne. Ev pêvajoya ku Freud jê re dibêje “karê şîngirtinê” demekê dirêj dike; kesê mayî bi kesê wînda re dijî, her kêlî li wî difikire, bi wî re radibe û rûdinê û hêdî hêdî bi vî awayî rêyê didiyê ku biçê. Lê di melankoliyê de ev pêvajo pêk nayê, di melankoliyê de bi objeya wînda re hevyeqbûnek çêdibe, herweku windahî di egoyê de tê bicihkirin (Freud, 2013 [1917], r. 249). Heçku di melankoliyê de veqetîna ampîrîk çêbibe jî veqetîna psîşik çênabe û windahî bi egoyê ve zeliqî dimîne, pêvebûyî dimîne ku ev dişibe veqetîneke pevgîhiştî. Di çarçoveya şînê de jî melankolî dibe wek redkirina şîngirtinê. Helbet Freud hin taybetmendiyên din ên van rewşan dijmêre, lê li vê derê berî ku mirov wan jî ji hev veke gunçaw e ku mirov veqetîna Filankesî ya ji Luzê di çarçoveya van diyardeyan de binirxîne. Weku em dizanin piştî ku têkiliya wî bi Hîvê re çêdibe û Hîv dimire, Filankesî bi xwe Luzê li pey xwe dihêle û diçe Cizîrê. Ew bi xwe çûbe jî ev yeka hanê rê li ber encamên psîşik ên veqetîn û windahiyê nagire, hetta belkî wan girantir dike, ji ber ku wî bi awayekî hem xayintî bi yara xwe re kiriye û hem xwe ji ber mirina kesê din sûcdar kiriye.

Tevî ku Filankesî neh salan dûrî Luzê dimîne yanî maweyeke dirêj a windahiyê derbas dike, dîsa jî ev pêvajoyên karê şîngirtinê yên Freudî behskirî li cem wî dest pê nakin. Mîrov dikare bibêje ew wê li dû xwe bihêle jî dev jê bernade; ji ber ku ji bo vê yekê karê şîngirtinê pêwîst e û di wî karî de jî tişta herî esasî vejandin, dubarekirin û mezinkirina bîranîn û hêviyên têkildarî windahiyê ne. Lê ev jêstên hanê piştî dûrketinê li cem Filankesî peyda nabin. Filankesî dûre bi vê yekê dihise. Dema ku Filankesî cara duyem “vê carê bi evîn û şeydatiyeke mezintir dil” daye Luzê, bi şaşwazî li wê yekê difikire bê “çawa dibû ku bi temamî ji hişê wî

derketibe, bêyî bêrkirin, bîranîn, pêhesîna wê her dem û wextên jiyana xwe bihurandibe.” Ew dûre kişîf dike ku tiştêkî di “kunceke nepen a ruhê wî” de xeyala wê her parastiyê, bêyî ku haya wî jê hebe ew li nav fiksiyonên wî bi cih kiriye, awa û dirûvên wê li hemî lehengên wî yên jin belav kirine, carinan hin parçeyên pirsgirêk û dubendiyên wan di çîrokên wî de veşartine (r. 126-7). Weku xuya dike li cem Filankesî hevyekebûnek bi Luzê re çêbûye û ew jê dûr ketibe jî tu carî dev ji wê bernedaye, ew bi awayekî melankolîkane di “kunceke nepen a ruh”ê xwe de her parastiyê. Butler ji bo parastina melankolîkane ya objeya wînda dibêje: “Ev obje bi awayekî efsûnane wek parçeyekî jiyana psîşik tê parastin” (Butler, 2015, r. 186). Tiştê ku li cem Filankesî ji bo Luzê bûye jî ev e. Lewma Filankesî difikire ku ev “aliyê zindî û bi nihênî di nava wî de her û her bêetlahî” xebitiye (r. 127). Li vê derê mirov dikare bibêje ku ji ber ku windahî hatiye înkarkirin û di egoyê de hatiye bicihkirin, jestên şîngirtinê ji bo wê peyda nebûne. Ji ber ku şîn nehatiye girtin veqetîn jî çênebûye, zîra veqetîn di encama şîngirtinê de çêdibe. Lê Filankesî şîn negirtiye û lewma ji Luzê veneqetiyaye. Ji ber vê yekê jî dikare wê li pey xwe bihêle û bajarê wê biterikîne; hevyekebûna wî ya psîşik bi wê re destûrê dide ku obje li cîhana derekî wînda bibe, lê ji ber ku ew di egoyê de hatiye parastin windahî ne mûtleq e. Delîleke din a vê yekê ew e ku tîkiliyên Filankesî bi du jinên din re çêbûbin jî ew tu carî xwe evîndarî wan nabîne û ew nikarin bi tu awayî şûna Luzê dagirin, lewma dema ku ew ji nû ve digihîje Luzê dihizire ku evîna wî ya pêşî û dawî Luz e. Freud engaşt dike ku di şînê de libîdo dikare pêwendiyên xwe ji objeya hezkirî biqetîne û yeka din têxe şûna wê, lê li vê derê em dibînin ku yeka din neketiye şûna Luzê, mana bi wê ve bi awayekî melankolîkane hatiye domandin. Tîkiliya Filankesî bi Luzê re bi awayekî eşkere melankolîkane hatiye sazîkirin, lê ji bo ku mirov vê tîkiliyê baştir fam bike, divê bi gîştî jî li ser kesayetiya Filankesî bisekine.

Hin taybetmendiyên ku Freud ji bo melankolîkan dijmêrin, li cem Filankesî hene. Freud di nivîsara xwe de tesbît dike ku melankolîk xwe kêr dibînin, xwe bêqîmet û rajêr dibînin ku ev diyarde li cem Filankesî eşkere ne. Filankesî gelek caran ji bo jiyana xwe gotinên wek “‘adî, wesed, jirêzê” (r. 126), ji bo xwe gotinên wek “‘adî û basî” (r. 180) bi kar tîne. Ji ber vê yekê navê xwe di romana xwe de dike “‘Filankesî” yanî kesekî jirêzê, kesekî wek herkesî, kesekî negiring. Ew bi “pîlangeriyêke ‘adî a mêrane” derî li Hîvê vedike lê li bendê dimîne ku ew hemû gavan biavêje da ku berpirsyarî hemû di stûyê keçîkê de be (r. 204). Dema ku ew di evîndarbûna duyem de li Luzê dinêre difikire ku ji berê xweşikîr û kemilîtir bûye, lê li hember vê yekê xwe wek “alûceke kerrik” dibîne (r. 135). Dîsa di heman çarçoveyê de nivîsên xwe naecibîne, xwe nivîskarekî kêr dihesibîne. Tîkildarî van hestan Freud tesbît dike ku xwesûcdarkirin li cem melankolîkan zêde ye. Piraniya paragrafên ku Filankesî tê de behsa xwe dike, bi vê hestê hatine mohrkirin. Hetta ew fikra wî ya sabît ku li gor wê “di dawiya her kêfxweşiyê de bextreşiyek heye”, bi temamî berhema derûneke xwesûcdarker e. Ev sûcdarkirin çî hişî be çî derhişî be, bi tenê yekî ku timî xwe sûcdar dike, timî li bendê ye ku tiştêkî xerab biqewime. Herçî tesbîta Freudî ye ku dibêje

melankolîkê xwesûcdarker li bendê ye ku bê cezakirin, ji bo vê yekê amajeya herî mezin di romanê de ew e ku ew bi xwe vî cezayî li xwe dibire û xwe dikuje. Filankes ne tenê xwe sûcdar dike, ji bo ku xwe sûcdar bike çî ji destê wî tê dike, rewşên wisa diafirîne ku xwe tê de sûcdar bike. Mesela li gel ku difikire bi tenê ji Luzê hez dike, dema ku bi Luzê re ye têtîliyê bi Hîvê re jî çêdike. Herwiha dema ku Luz tê Cizîrê û biryar dide ku pê re bizewice heta ku Hesret li Cizîrê ye têtîliya xwe bi temamî jê qut nake.

Freud tesbît dike ku rewşa hin melankolîkan carinan vediguhere rewşeke manîk (Freud, 2013 [1917], r. 254). Li gor wî di rewşên wisa de îdeala egoyê ya ku timî wê rexne dike, bi wê ve dizeliqe ku di encama vê yekê de xwesûcdarkirin ji holê radibe û lewma biker dikeve nav rewşeke serfirazane û xweşane (Freud, 2006 [1921], r. 161). Melankolî rewşeke çî qasî bêkêf, çî qasî bêliv, çî qasî mirarî be; manî jî rewşeke ew qasî bikêf, bicoş, bitevger û zindî ye. Li gel halê giştî ye melankolîkane gelek caran mirov Filankesî di rewşeke manîkane de jî dibîne. Mesela di te'ziya bavê xwe de "hindî ku ji bîr kiribe mirov çawa bi xem û keser dibe, şên" e (r. 172). Dema ku ew û Luzê dîsa digihîjin hev gelek caran manîk dibe û di roja pêşî ya pevgihîştinê de, Filankesê kêmnivîskar "beşeke sax" a romana xwe dinivîse (r. 130-1). Bi taybetî berî ku xwe bikuje dema ku romana xwe diqedîne, di rewşeke manîk de ye û bi enerjyêke mezin dinivîse. Maniya wî ya berî mirinê nêzîkî fikra Freudî, li gor Kleinê jî têtîldarî betalbûna mekanîzmaya wijdanê ye. Ji ber ku ego dê êdî bimire mekanîzmaya wijdanê betal dibe, melankolî tê ragirtin û rewşeke manîk peyda dibe. Lewma ew berî mirina xwe bi hêz û şîyanweriyêke mezin romana xwe dibe serî herweku wê engaştî Kleinê biçespîne ku li gor wê taybetmendîya herî giring a maniyê hesta wê ya gişhêziyê [qedîrî-mûtleqî] ye (Klein, 2023, r. 351).

Lê dema ku em di terfîfen Freudî de li sebebên xwesûcdarkirina melankolîkî binêrin, divê em bêtir li ser meseleyê hûr bibin. Li gor Freud ji ber ku objeya hezkirinê di egoyê de hatiye bicihkirin, xwesûcdarkirin esasen li dij wê ne, yanî jî wê li egoyê vedigerin (Freud, 2013 [1917], r. 248). Heger em objeya serekî ya wînda ya ji bo Filankesî Luzê bipejirînin, em tu sebebên nabînin ku di rastiyê de sûcdarkirinên wî li dij wê bin. Freud di nivîsara xwe de diyar dike ku bi tenê li ser hin melankolîkan dinivîse û diyar dike ku dibe windahî derhişî be. Kesên wek Melanie Kleinê jî ji bo ravekirina melankolîyê hin teoriyên din bi pêş xistine û wê têtîldarî rewşeke pitiktîyê dikin. Gelek psîkanalîstên din jî qebûl dikin ku çêdibe xwesûcdarkirina melankolîk ne ji ber objeya wînda ya yekser be, yanî derhişî be. Lê dîsa jî li gor Agambenî ev xal cihê xetimîna vekolîna melankolîyê ya psîkanalîtik e. Li gor wî melankolî piştî windakirina obejeyekê nayê, berî wê tê û paradoksa meyla şîngirtinê pêşkêş dike ku pêşbîniya vê windahiyê dike. Yanî hesta windakirina tişteki, berî objeyêke şênber di melankolîyê de heye, ew tişt tu carî dê neyê bidestxistin, lê wek tişteki wînda tê xeyalkirin ku li gor Agamben ev sîmulyasyona şîngirtinê ye (Agamben, 2007, r. 259). Li vir Agamben di çarçoveya fenomenolojiyê de qesta melankolîyê dike ku ji demên antîk ve ev nerît heye. Tevî ku Borgna psîkîyatrist e ji bo famkirina melankolîyê hem ji çemkên

fenomenolojîk û hem ji yê psîşik sûd werdigire û bawer dike ku her du ji hevdu bi temamî ne cuda ne (Borgna, 2023, r. 43). Lê li vê derê guncawtir e ku mirov taybetmendiyên melankolîkane yê Filankes baştir vekole. Piştî ku me melankolîkbûna wî barştir li ber çavan raxist, em dê di dewama nivîsarê de li ser têkiliya Luzê bi vê melankolîyê re bêtir hûr bibin.

Taybetmendiyên melankolîkane yê Flankesî bi evên Freudî di nivîsra xwe ya yekser têkildarî mijarê de jimartî namînin. Dema ku em di nav romanê de li şopên wê yan li ravekirinên derbarê wê de digerin, em dibînin ku di vê xalê de hin tiştên têkildarî zaroktiya wî hene. Li gor ku vegêr diyar dike Filankes berevajî zarokên din ên malbata xwe ji zaroktiya xwe de yekî kêmpêyv û xemgîn e. Ji şadî û bextxweşiyê bawer nake û van diyariyên ku jiyana yekcaran pêşkêş dike jî wek parçeyekî pergala keserbar û janbar a jiyana dibîne. Filankes yekî wiha ye ku bi dîtina wî hemû xweşî, kevirên li ser rêya dawiyên xerab raxistî ne (r. 102). Li gor wî ev kesera wî “ji destpêka bûna wî de” ketiye canê wî (r. 107). Ew vê kesera ku tu tiştî nekariye ji wî bibe, “mîna ruxsarê” xwe dibîne. Ne tenê ji hêla derûna navekî ji hêla çevên derekî ve jî Filankes di ontolojiyê cuda tê dîtin. Di nav malbatê de ji zaroktiyê de pêgeheke Filankesî ya cuda heye; malbata wî tev mirovên şên in, lê ew tam berevajî wan e û endamên malbatê jî wî wek yekî “ne ji wê malê” dibînin (r. 172). Li vê derê em dibînin ku Filankes ji zaroktiyê de di nav hebûneke dabeşbûyî de ye; di nav malbatê de ye, lê tam ne di nav de ye, ji wê malbatê ye, lê tam ne ji wê ye û wek xerîbekî ye.

Ku ev diyarde rehendekê giring a melankolîyê pêk tîne. Hebûna melankolîkî hebûneke dabeşbûyî ye; ew di navbera du cîhanan de dijî ku yek ya civakî ye, ya din ya tenêtiya mûtleq e. Ji bo subjeyên melankolîk di navbera hebûna civakî û tenêtiyê mûtleq de kortalek heye. Ev kortala ruhî carinan dike ku bi rastî subje xwe bike yekî anonîm, xwe bike filankesekî di nav mirovên din de. Ferzende vê yekê dike; dev ji zanîngehê, derdora xwe ya civakî, jiyana xwe ya berdest berdide, evîna xwe Luzê li dû xwe dihêle û diçe li Cizîrê dibe mamûrekî jîrêzê. Bi vê yekê jî namîne navê xwe di nivîsên xwe de dike Filankes û xwe ber bi windabûnekê ve diajo ku Eugene Minkowski vê yekê wek cureyekî xwekuştinê dihesibîne (bin. Leader, 2018, r. 168). Filankesbûna wî wisa hatiye şayesandin: “Wî xwe kiribû Filankes û bi qandî ku kesî di nikaribe destê xwe bidê yekî ku tenê wî nas dikir afirandibû di nava xwe de” (r. 215). Rengdevanên vê yekê ji zaroktiya Filankes de xuya dikin. Kesekî ku di nav malbata xwe de ji zaroktiyê de wek biyaniyekî bê dîtî, ne mimkun e dûre bi temamî entegreyî jiyana civakî bibe. Ew dê di nav civakê de jî wek biyaniyekî, wek yekî ne ji wan bijî. Ew dê ji mecbûrî rûtînên rojane bi cih bîne, lê tu carî bi temamî ne li wir be. Ji ber vê rewşa melankolîkî Kristeva dibêje ew “wek potansiyel sirgûn e” (Kristeva, 2009, r. 81).

Me got melankolîk di navbera du cîhanan de dijîn, lê bi temamî ne li yekê ne jî. Lê Filankes bi xwe jî vê dabeşbûnê û duparbûnê yan dubendiyê çêdike. Dema ku ew bi Luzê re ye û tevî ku bi tenê ji Luzê hez dike û ji bo wî ne mimkun e “ji bilî Luzê ji yeka di hez bike” (r. 195), bi Hîvê re jî dide û distîne. “Çawa ku çaxa Luz” tê

“balê Hîv ji aqlê wî” dernakeve, “çaxa Hîv li balê” ye “Luz ji pêş çavê wî” naçe (r. 206). Dema ku Luz li mala wî ye carinan ji ber vê têtîliya dubend şev û xew lê diherime, lê dîsa jî dev ji vê rewşê bernade. Herwiha dema ku Luz têtî Cizîrê û dîsa têtîliya wan dest pê dike, kurtedemekê bi Hesretê re jî dewam dike, yekser têtîliya xwe ji wê qut nake. Piştî ku biryar dide ji bo Luzê ji wê veqete dîsa ew û Hesret hevdu dibînin. Dema ku Hesret bang li wî dike –bi kêmanî carekê- Filankes wê red nake û diçe cem wê. Bi tenê dema ku Hesret tayina xwe ji Cizîrê dixwaze têtîliya wan bi temamî diqede: “Fahm kir ku herduyan êsta bi cî dizanî û bawer dikir ku her tişt ji binî de, bêveger, qediyaye” (r. 121).

Têtîkildarî vê xalê Leader diyar dike ku di rewşa melankolîkan de nemimkuniyek heye (Leader, 2018, r. 176). Rengvedaneneke vê nemimkuniya têtîkildarî derûn û hebûna dabeşbûyî di fantaziyeke Filankesî de xwe xuya dike. Xwişkecêwîyeke Hesretê bi navê Xurbetê heye. Filankes di fanteziyên xwe de xeyal dike ku her du xwişkan ji hev dernaxe û li şûna Hesretê bi Xurbetê re dinive. Carinan xeyal dike ku bi yekê re be, lê nizanibe ew kîjan e. Carinan jî xeyal dike ku bi her duyan bi hev re be û nizanibe bê kî kîjan e (r. 105). Li vir ji ber ku wê nizanibe bê bi kîjanê re ye, ev fikir wî cezb dike: Du jinên ji hev lê ne yek, wekhev lê cuda. Wisa xuya dike ku ev têtîkildarî hebûna dabeşbûyî ya melankolîkî û nemimkuniya di rewşa wî de ye. Weku dixwaze tiştêkî nemimkun bike û her du tiştan bike yek, di heman demê de li du cihan be, hem li wir be hem li vir be.

Ev hesta duparbûn yan dabeşbûnê û herwiha nemimkuniya têtîkildarî vê yekê ji bo melankolîkan di têtîliya wan û zimanî de jî heye. Çawa ku di navbera hebûna civakî ya melankolîkî û tenêtiya wî ya mûtîleq de kortalek heye, ji bo wî di navbera zimên û cihanê de jî kortalek heye. Leader diyar dike ku li cem melankolîkan nîşanker û nîşankirî yanî peyv û tişt bi hêsanî temasî hevdu nakin. Lewma melankolîk ji ber kortala di navbera van her duyan de êşê dikişîne (Leader, 2018, r. 177-178). Li ser vê yekê Kristeva dibêje “Melankolîk di zimanê xwe yê dayikê de biyaniyek e” (Kristeva, 2009, r. 69). Leader xwesûcdarkirina melankolîkan jî têtîkildarî dabeşbûna wan û vê meseleya wan a zimanî dike. Bi dîtina wî melankolîk nikare du cihan (ya tenêtiya xwe ya mûtîleq û ya civakî) bigihîjîne hev, nikare peyvan jî bigihîjîne tiştan, lewma ew dê xwe sûcdar bike (Leader, 2018, r. 179). Belkî ji bo Filankes pirsgirêka herî mezin ev meseleya nemimkuniya derbirîne û êşa ji ber wê be. Hîna di serê beşa têtîkildarî wî de dema ku falnêr Felekna li fala wî dinêre û jê re dibêje, “Ne îşê ne xweş e ku tiştên mirov dizane û dibîne ji tiştên ku mirov dişê bibêje zêdetir bin” (r. 83); Filankes jî axînekê dikişîne û dibêje, “Tu wer ji min re bêj” (r. 84) û amaje bi vî derdê xwe dike. Li hin cihan dema ku Filankes li ser têtîliya xwe û zimên difikire, derbirînin yeksertir jî têtî bikaranîn: “Lê rastî heçku çi binivîsanda jî her tim tiştêkî dî bû” (r. 129). Carinan jî ev kortala di navbera zimên û cihanê de eşkeretir têtî derbirîn: “Li duryana ku zimanê wî û cihan ewçend ji hev dûr diketin his dikir ku tikîtenê maye” (r. 137). Ji bilî van delîlên di beşa “Fal”ê de yanî di beşa romana Filankesî de, Cemal jî di beşa “Veger, Qederê” de radigihîne ku Filankes di defteran de gazinan dike ku wî “tucarî tiştên ku dikare û dixwaze binivîse nenivîsiye” (r. 238).

Bi tenê di demên manîk de ku melankolî di wan de betal e, Filankes dikare bi dilê xwe binivîse. Yek ji tiştên ku maniyê pê re çêdike û melankoliyê jê dûr dixwe evîna vejyayî ya Luzê ye. Piştî ku bi Luzê re dubare digihîjin hev, Filankes bi gûrahî dikare binivîse û difikire ku nivîskarî êdî ne xewneke dûr, lê rastiyeke eşkere ye (r. 134). Lewma difikire ku evîn ji bo wî “peywendiyeye rasteqîne” bi jyanê re çêdike. Difikire ku evînê têkiliya wî ya bi jyanê rasteqîne kiriye, hêza wî ya gotinê û bawerîya wî ya bi nivîskariya wî zêde kiriye. Lewma wan demên ku bi evînê coş dibe, his dîke ku “bi rastî jî qala cîhanê dîke” (r. 141). Herwisa berî ku xwe bikuje di rewşeke manîk de ji heq tê der ku romana xwe bibe serî. Wê demê “yekem car di jiyana wî de tiştêkî zora keserê dibir” (r. 179) ku ew jî mirin e, daxwaza mirinê ye. Lewma dema biryara xwekuştinê dide, melankoliya wî tê ragirtin û bi hêzeke manîk romana xwe temam dîke.

Hem bi tesbîten Freudî û hem bi yên psîkanalîstên din mirov bi eşkereyî dibîne ku Filankes mekankolîkek e.² Lê belê ji bo taybetmendiya wî ya xwesûcdarkirinê, tevî ku wî bi Luzê re hevyekebûneke melankolîk çêkiriye, em sebebeke yekser nabînin ku ev sûcdarkirin di esasê xwe de li dij Luzê bin. Wê çaxê weku Freud bi xwe jî nivîsiye dibe ku ev taybetmendiya wî têkildarî tiştêkî derhişî be û Luz jî têkildarî wê be. Herçi engaştta Agambenî ye ku li gor wê psîkanalîz di korerêyekê de diteqîne dema ku melankoliyê bi windahiyê ve girê dide, di esasê xwe de di psîkanalîzê de ravekirina vê yekê ne dijwar e. Mesela hin derbirînin Kristevayê di vî warî de dikarin hem kêmaniya Freudî temam bikin û hem bersivê bidin Agambenî. Kedera di melankoliyê de her tim ne ji ber dijmintiya li dîkeya wînda ya li ber çavan e. Kristeva behsa modeke din a melankoliyê dîke ku di wê de “keder îşareta egoyeke birîndar, temamnebûyî û vala ye.” Takekesekî wisa ji ber qîsûreke bingeşîn, ji ber kêmaniyeyeke ji makzayî de êşê dikişîne. Xemgîniya wî bêtir derbirîna birîneke narsîstîk ya ew qasî zû ye ku nayê sembolîzekirin û nayê binavkirin (Kristeva, 2009, r. 21). Weku xuya dîke li vir

² Hin nîşaneyên din ên melankolîkbûna Filankes têkildarî hin diyardeyên nerîtî yên melankoliyê ne. Em dizanin ku melankolî bi tariyê, bi rengê reş tê sembolîzekirin. Filankes li cihêkî ji bo Luzê dibêje “şeva min” (r. 91). Di rêya amedê de pê dihise ku “li dilê [wî] bûye şev” (r. 172). Di vê çarçoveyê de navên karakteran jî manedar in. Weku em dizanin navê Filankesî Ferzende ye û wî navê xwe kiriye Filankes û bi heman awayî navên kesên din jî guhertine. Em nizanin navê Hîvê yê rast çî ye, lê ev hîlbijartina wî ne bêsedem e. Ji ber ku hîv bi ronahiya xwe, dijayetiya tariyê temsîl dîke; lê ronahiya di nav tariyê de ye hîv, ronî dîke lê bi tenê dema ku tarî be. Hem ji ber ronîya hîvê ev nav hatiye hîlbijartin hem jî ji ber têkiliya wan a aloz. Herçi Luz e ew jî maneya wî di spanyolî û portekîzî de “ronî” ye. Herweku Filankes li dijî tariya di hindurê xwe de van navên têkildarî roniyê dide van jinan, lê di dawiyê de ew nikarin vê tariyê veguherînin ronahiyê û ew ber bi zulûmata bêdawî ve diçe. Dîsa yek ji îzehên ji bo rewşa Filankesî ya melankolîk di romanê de ew e ku dema ew zarok e çav li lawîrekî ecêb dîke û vedilîze. Piştî vê bûyerê “rengê wî û mahdê wî” diguhere. Herwiha “[d]i piçûkantiyê de diya wî jê re nivîşt dabûn çêkirin li ba şêxan, bo birandina wê keser û xemgîniya ku weka nexweşiya zerikê bi kurê wê re hatibû û jê nedîçû” (r. 172). Ev rewşa hanê terfên antîkan ên melankoliyê tîne bîra mirov ku ew wê bi zêdebûna zehferana reş girê didin ku jixwe maneya terma melankoliyê di grekî de yekser zehferana (*khole*) reş (*melaina*) e (Göle, 2007, r. 163). Di deqekê de ku bi Aristotelesî tê spartin ji bo derûva kesên melankolîk tê gotin ku “gelekên wan reş û hişk in” (Aristoteles, 2007, r. 114).

amaje bi kêmanî û windahiyeke derhişî heye. Lê dibe ku kesek yan tişteke din di jiyana subje de bi awayekî bi wê kêmaniya sereta ya derhişî re bê têkildarkirin û ew jî bibe objeya melankoliyê. Di vê rewşê de ev obje dikare melankoliya heyî gûrtir û kûrtir bike, dikare hin mekanîzmayên seretayî yên derhişî tev bilivîne û melankolîk bikişîne cîhana miriyan.

3. Veqetîn û Şîn

Di beşa borî de em li ser têtîliya zimên û melankoliyê sekinîn û me diyar kir ku di melankoliyê de pirsgirêkeke zimanî, pirsgirêkeke derbirînê heye ku li vê derê em dê li ser têtîliya vê yekê bi şînê re bifikirin. Hin psîkanalîstên din hin pêvajoyên din ên şîngirtinê tesbît kiribin jî, pêvajoya wê ya esasî ew e ku kesê mayî kesê winda bi her awayî tîne bîra xwe; li ser kêliyên wî yên şad û neşad, li ser serketin û têtîkûnên wî, li ser hêvî û armancên wî, li ser kêliyên ku bi hev re derbas kirine, li ser demên xweş û nexweş ên bi hev re buhartine hemûyan difikire û di dawiyê ve pêvajoya êşbar de êşa windahiye hêdî hêdî sivik dibe û yê mayî dikare xwe ji yê çûyî veqetîne. Di vê pêvajoyê de windahî ji her hêla xwe ve, ji her rehenda xwe ve tê nimandin ku ev nimandin, ev fikirîna li ser windahiye jixweber çênabe. Keser karvedaneke yekser a encama windakirinê ye û jixweber çêdibe, lê şîngirtin pêvajoya karkirina li ser wê keserê ye ku ev karekî vîni ye. Di temamê ve pêvajoyê de diyarkerê sereke ziman e; ji ber ku ev fikirîn, ev kûrbûn û hûrbûna li ser windahiye bi amraza zimên çêdibe. Çi subje li ser objeya winda bi tenê di dilê xwe de bifikire û wê bi her awayî li cem xwe binimîne, çî li ser wê pipevive û çî li ser binivîse her zimên bi kar tîne, bi wî derdibire. Lê ew pirsgirêka melankolîkî heye ku nikare bi hêsanî bi amraza zimên derbirîne ku weku Leader dibêje ev yek ihtimala pêkhatina pêvajoya şîngirtinê dixê talûkeyê (Leader, 2018, r. 179).

Ev jî pîrsekê çêdike ka gelo melankolîk bi giştî nizanin yan nikarin şîne bigirin, wate, jî ber ku Filankes jixwe melankolîk e, piştî dûrketinê şîna Luzê negirtiye û lewma jê veneqetiyaye. Heger ev wisa be têtîliya esasî ya Luzê bi melankoliya Filankesî re lawaz dibe ku ew jî engaşta me ya hîlanîna wê bi awayekî melankolîkane lawaz dike. Ji bo vekolîna vê yekê divê em li têtîliyên wî yên din bi jinan re binêrin. Ji ber ku du jinên din û pevghîştin û veqetînên têtîldarî wan jî di vê hev kêşeyê de hene. Weku em dizanin dema ku Filankes bi Luzê re ye têtîliya wî bi Hîvê re jî çêdibe, wate windakirina wê ji bo wî di demeke dûr de pêk hatiye. Lê belê fikirîna wî li ser Hîvê “çî bigire piştî deh salan” (r. 201) dest pê dike. Dema ku li pey Luzê diçe Amedê û li wê derê dibîne ku mal mala wan a xwendekariyê ye û Luz bi têtîliya wî ya bi Hîvê re dihise, Hîv dikeve bergeha Filankesî û bi vî awayî em ji serpêhatiya wê û têtîliya wan haydar dibin. Herçî Hesret e, di romanê de demeke dirêj nakeve navbera veqetîna wan, lê hin derbirînin Filankesî yên têtîldarî wê di vî warî de fikrekê didin mirov. Filankes demekê ji bo Luzê xwe ji Hesretê dûr dixê û ji hevdu cuda dimînin, lê dûre Hesret telefonî wî dike û carekê hevdu dibînin. Hingê li ser wê difikire dema ku wî ew nedîtiye “bi tevzî û qurfa ku nebûna wê di dilê wî de hiştibû nehisiyabû” (r. 115). Ev “tevzî û qurfa” ku ji ber

windakirinê li cem wî çêdibe keser be, karkirina li ser wê şîngirtin e ku li vir diyar dibe ku li cem wî karê şîngirtinê dest pê nekiriye. Dema ku Hesret jê re dibêje ku wê tayina xwe xwestiye û êdî fam dike ku têkiliya wan dê bi temamî biqede, Filankes taqet nake li ser bîranînên bi wê re bifikire. Ji bo wî “Her tişt dê di bêdengî û bêcismiyeke mirî de, bê kar û bar, li ciyê xwe bimaya. Heta hetayê” (r. 121). Lê belê ji bo karê şîngirtinê divê di hişê subjeyî de her tişt bê vejandin û tevrakirin, divê tişteke bêdeng û bêcism nemîne.

Weku xuya dike mirov dikare bi giştî bibêje ku di warê şîngirtinê de nebehremendiyeke Filankesî heye. Lê heger ew bi giştî hinekî nizanibe şînê bigire jî, ev nayê wê maneyê ku bi her windahiyê re hevyeqbûnê çêdike û wê bi awayekî melankolîkane di egoya xwe de hiltîne û diparêze. Bi qasî ku xuya dike bi tenê Luzê bi vî awayî li cem xwe diparêze, nikare di psîşeya xwe de jê veqete. Heger melankoliya wî bi Luzê re dest pê nekiriye jî bi wê re kûr û gûr bûye. Dûrketina yekem ji wê, wî dike Filankesekî wek herkesekî û ihtîmala dûrketina duyem ji wê, wî ber bi xwekuştinê ve dibe. Naxwe divê maneyeke taybetî ya Luzê ji bo wî hebe.

Dema ku me behsa pîrsgirêka têkildarî zimên a melankoliyê kir, me diyar kir ku Kristeva ji bo melankolîkî dibêje ku ew di zimanê xwe yê dayikê de wek biyaniyekî ye. Ev dupatkirina wê ya li ser zimanê dayikê ne tesadûfî ye; Kristeva li ser şopa Kleinê, melankoliyê bi rewşeke dayikane ve girê dide. Li gor psîkanalîza Lacanî bav zarokî ji dayikê vediqetîne û bi vî awayî wî ji êwra hêmayî derbasî êwra sembolîk dike. Zarokê ku berî vê veqetînê bûnewerekî biyolojîk e, piştî wê êdî dibe bûnewerekî civakî û çandî. Weku xuya dike ev tişteki erênî ye, lewma Lacan jê re dibêje “xesandina mirovker” (bin. Tura, 2010, r. 186). Li gor Kristevayê subjeyê ku vê widahiya sereta ya derhişîn napejirîne û şîngirtinê red dike, dibe melankolîk. Li gor vê ramanê ji ber ku melankolîk windakirina dayika xwe, veqetîna ji wê qebûl nekiriye di zimanê wê de biyaniyek e. Divê subje pêşiyê windahiyê qebûl bike ku paşê bikare di nîşankeran de li dayika bigere û wê di zimên de ji nû ve bi dest bixe (Kristeva, 2009, r. 58, 69).

Di romanê de hin amaje hene ku melankoliya Filankesî bi awayekî têkildarî dayikê dikin. Filankes difikire ku ev kesera wî ya jêneçûyî “bi firra şîrê pêşî re” ketiye canê wî (r. 172). Weku eşkere ye li vê derê “firra şîrê pêşî” amaje bi pêşîrên dayikê û dawiya dawî jî bi dayikê dike. Meseleya zimanî jî digihîje cihekî wisa. Filankes çî qasî xwedî hişmendiyê mezîna a zimanî be, çî qasî di vî warî de cehd bike jî; zimanê ku ew pê dinivîse tu carî wî tetmîn nake, hesta yekparetiyekê pê re çênake, “şûna ekla zimanê zaroktiya wî” nagire. Lewma difikire ku “zaroktî biheşteke beta ê zimanekî tak û yekgirtî ye, êdî berze ye” (r. 139). Ev fantaziya bihuşta wî, fantaziya tambûnê ye ku di wê de hîna kesên din û sînor tunene. Li vê bihuştê hîna windahî û veqetîn tunene, lewma gişhêziyê bêserûber heye ku ev amaje bi dema berî veqetiyana ji dayikê dike dîsa. Ev gişhêziya narsîstîk piştî veqetiyana ji dayikê birîndar bûye û kesera vê veqetiyane mohra xwe li temamê hebûna wî xistiye. Lewma di kêliyên manîk de ev melankolî û kesera wê carinan

betal bibe jî, ew wek “xêzikên li nava kefa destan” e ku “tu av tu tav” nikare jê bibe (r. 172). Dîsa em hisên Filankes ên ji bo dayika wî, maneya wê ji bo wî û hwd qet nabihîzin ne ji devê wî, ne ji devê vegêr. Mimkun e mirov vê yêkê wisa şirove bike: ew tişta ku ev melankolîk jê veqetiyaye, jê bêpar maye “ku nayê temsîlkirin” (Kristeva, 2009, r. 22), lewma nayê ser zimên; têkildarî dayika wî ye û lewma temsîlkirina wê jî zehmet e ji bo wî.

Piştî van milehezeyan em dikarin li ser xwesûcdarkirina Filankesî jî şirove bikin. Weku me li jor nivîsî, Freud engaşt dike ku xwesûcdarkirinên melankolîk li dij objeya wî ya hezkirî ya winda ne, lê ji ber ew obje di egoyê de hatiye hilanîn sûcdarkirin jî li wê vedigerin. Heger objeya sereke ya ku bûye sebeb melankoliyê dayik be, têkildarkirina xwesûcdarkirinê bi sûcdarkirina wê re pir hêsan e. Ji ber ku hestên ambîvalent li dij dêûbavan tiştêkî asayî ye; zarok hem li ber rehma wan û hem li ber xezeba wan neçar in û lewma hem ji wan hez dikin hem ji wan hêrs dibin. Lîteratura psîkanalîzê tije tesbîtên wê yekê ne ku mirov li hember dêûbavan xwedî hestên ambîvalens in; ji wan hez jî dikin, nefret jî dikin. Lewma têtikiliyên evîni yên li gor modela dêûbavan jî, vê ambîvalensiyê nîşan didin. Jixwe Freud diyar dike ku di melankoliyê de têtikiliya bi objeyê re ji ber dubendiya têtikildarî ambîvalensiyê aloz bûye (Freud, 2013 [1917], r. 257). Belkî ev şirove betir di asta hişî de bêt famkirin, lê di asta derhişî de jî xwesûcdarkirina melankolîk dibe têtikildarî dêûbavî be. Wisa xuya dike ku şirovekirina Kristevayê ya li ser têtikiliya melankoliyê bi dayikê re, pêwendîdarî kompleksa Odîpûsî ye. Dîsa Freud diyar dike ku piraniya hesta sûcdarbûnê bi normalî derhişî ye, ji ber ku ew bi kompleksa Odîpûsî ve girêdayî ye û ew jî derhişî ye (Freud, 2011 [1923], r. 110).

Ji ber ku Luz ji hêla Filankesî ve bi awayekî melankolîkane hatiye parastin, lewma carekê melankoliya wî giran dike û cara din jî wî ber bi mirinê ve dibe, divê em vê şiroveyê bikin ku ew li cem Filankesî bi dayikê re hatiye têtikildarkirin. Di jiyane de jî di edebiyatê de jî gelek caran ne eşkere ye bê li cem kesên hezkirî çî heye ku wan têtikildarî dêûbavî dikin. Ji ber ku ew tişta ku Lacan wê wek nîşankera “obje a”yê bi nav dike, bi piranî derhişî ye. Filankes jî bi vê yekê nizane, lewma dema ku li ser vê kûr bûye, difikire ku li cem mirovan “hevsengî xerîb û veşarî hene” û ev hevsengî “hêza xwe ji wê yekê werdigirin ku tu carî bi cî nayên zanîn û derbirrîn” (r. 127). Lê mirov nikaribe sebebên vê yekê rave bike bê ka çawa Luz bi awayekî têtikildarî dayikê ketiye cihekî girîng ji bo Filankesî, mirov dikare rengvedanên wê bibîne.

Di psîkanalîza Lacanî de kes yan tiştêkî din, tiştêkî li derveyî subje heye ku wek sabîteyekê manedarbûna jiyana wî dabîn dike ku Lacan ji bo wê terma Dîkeya mezin bi kar tîne. Dîkeya mezin ya mirov ya pêşî dayik be jî dûre kes û tiştên din dikarin şûna wê bigirin (bin. Homer, 2016, r. 101-105). Luzê ji bo Filankesî rola vê Dîkeyê girtiye. Ji ber vê yekê dema ku Filankes bi şaşmayîn ji xwe dipirse bê ka çawa ew qas sal kariye bêyî wê bimîne, pê dihise ku bêyî wê nemaye jixwe. Yanî dema ku fiilen Luz ne di jiyana Filankesî jî de ye, roleke bingehîn di jiyana wî de gêraye. Zîra Filankes li ser dihizire ku “Luz yekane kes bû ku dizanibû ew ê

rojekê bibe nivîskar.” Lewma jî “Ji bo Luzê dinivîsî. Dê Luzê çucar nexwendaya, têngihîştaya ji tiştên ku dinivîsî, lê dîsa ji bo wê dinivîsî” (r. 205). Ev rewşederûn dişibe rewşederûna hin nivîskaran ku dayika wan nizanibe bixwîne jî ji bo wê dinivîsîn û carinan bi îthafekê vê yekê diyar jî dikin.

Bi me diyardeyêke din dîsa amaje bi cihê raser ê Luzê dike. Weku me di beşên borî de diyar kir, Filankesî difikire ku bi awayekî Hîv îstismar kiriye, ji ber ku li gor wî ew “[d]ê bi wê re nezewiciya, dê pê re raneketaya û nikaribûya hevaltîyeke dildarî û dostikî pê re bike”. Lê dîsa pê re dide û distîne ku ev yek “wijdanê wî nerihet” dike (r. 201). Gunehê Filankesî bi Hîvê tê û wê wek yeka “jar û perîşan” dibîne (r. 204). Hesteke manendî vê li cem wî ji bo Hesretê jî peyda dibe. Mêrê Hesretê ew bi hevaleke wê re xapandiye, wê li dij wî doza hevberdanê vekiriye û rojêke piştî vekirina vê dozê mêrik û kurê wê di qezayeke trafikê de mirine. Ji ber vê yekê dema ku Hesret ji Filankesî re behsa xwe û cêwiya xwe dike, ferqa xwe û wê bi “bextreşîya” xwe rave dike (r. 106). Lewma ji bo Hesretê “dilovanî û dilşewatiyek” bi Filankesî re peyda dibe (r. 107). Lê herçî Luz e, tevî ku dema Filankesî ew li dû xwe hiştiye Luz bi salan li hêviya wî maye ku vegere û wê jî serpêhatiyeke nexweş a hevberdanê heye, tu hesta dilpêşewitînê ji bo wê li cem Filankesî çênabe; hesta wî ya li hember wê zal, gunehkarî û sûcdarî ye. Dema ku Luz li Amedê bi Hîvê dihise Filankesî difikire ku “jê were evîna xwe dîtîbû li gunehê xwe rast hatîbû” (r. 215). Ev yek nîşan dide ku Filankesî bi tenê Luzê di pêgeheke raserî xwe de dibîne. Ji ber ku bi gelemperî dilpêşewitîn ji bo wan kesan e ku mirov wan di bin xwe re dibîne û xwesûcdardîtîn ji bo wan kesan e ku mirov wan di ser xwe re dibîne.

Em di vî warî de diyardeya dawî bidin ku amaje dike Luz li cem Filankesî bi dayikê re hatiye têkildarkirin. Bi taybetî di romanê de Hesret gelek caran wek objeya arezûyê ya Filankesî tê şayesandin. Bi giştî di romanê de sehneyên pornografîk tunebin jî gelek caran arezûya Filankesî ji bo wê û pevşabûna wan diqewime. Hîv ew qasî wek yeka rebenok hatiye şayesandin, lê dîsa jî temasên cînsî yên Filankesî bi wê re di romanê de hene. Li gel van yekan tevî ku di dilê romanê de evîna Filankesî ya ji bo Luzê heye, em îşaretên arezûya wî ji bo wê nabînin; ne gotinek derbarê vê yekê de û ne jî sehneyek. Ji ber ku em şiroveyên xwe li gor daneyên di romanê de dikin, em dikarin bigihîjin wê encamê ku arezûya cînsî ya Filankesî ji bo Luzê kême. Freud di nivîsara xwe “Aşkta Evrensel Aşağılama Eğillimi”yê de [Meyla Biçûkxistinê ya Gerdûnî di Evînê de] li ser vê diyardeyê spekulasyonan dike. Li gor çavdêriyên Freudî hin mêr dema ku evîndarî jienekê dibin wê arezû nakin. Li gor şiroveya Freudî ev diyarde têkildarî tabûya qedexeya enestê ye. Mêrekî wisa di derhişaya xwe de evîndara xwe têkildarî dayika xwe kiriye, lewma arezûya wî ji bo wê çênabe, lê ji bo hin jinên din çêdibe ku ew ne evîndarî wan e (Freud, 2006 [1912], r. 233-250). Mêrekî wisa evîndara xwe wek dayik Meryemê xistiye cihekî bilind, lewma ew dûrî arezûya wî ye.

Ji ber vê giringiya wê, ji ber vê hebûna wê ya efsûnane, guherîneke di rewşa wê de romana Filankesî ber bi kutabûnê ve û wî ber bi mirinê ve dibe. Ev

guherîn têkildarî îmajê Filankesî li cem Luzê ye. Dema ku evîna Filankes û Luzê cara duyem dîsa dest pê dike, Filankes bi cih dizane ku Luz hîna jê hez dike. Filankes roja yekem a hevdiîtinê êvarî li malê wisa difikire: “Lê ew ji bîr nekiribû. Her ji wî hez kiribû, ev yek didît” (r. 132). Lê ji ber pîskolojiya xwesûcdarker a melankolîkane ku li bendê ye tiştên xerab biqewime, hîn berî ku Luz tiştêkî jê re bibêje, dema ku di rêya Amedê de li pey wê ye, ew difikire ku “wê dê çucarî ji wî hez nekira êdî” (r. 180). Li vê derê ji bo Filankes îhtimala windakirina Luzê derketiye holê, lê hîna di rastiyê de tiştêkî wisa neqewimiye. Lê ev îhtimal jî derûna Filankesî tevlihev dike û ew di rêyê de di xewna xwe de dibîne ku xwe dike. Piştî ku Luz ji Rêzanî dielime ku Filankes bi Hîvê re xayintî lê kiriye, telefonî wî dike û heqaretan lê dike, li gel gelek heqaretên din jê re dibêje “Tu çi virrkerekî ‘adî yî’” (r. 214). Ji vê derê pê ve êdî Filankes wî cihê xwe yê li cem Luzê, wî cihê xwe yê di çavê wê de winda dike. Îmajê mirov a li cem kesekî hezkirî tiştêkî ew qasî giring e ku li gor Lacan dema ku kesekî wisa dimire, mirov li gel şîna wî şîna xwe jî digire (bin. Leader, 2018, r. 136). Luz hîna nemiriye yan ji wî veneqetiyaye, yanî hîna nebûye widahî ji bo Filankesî, lê giringiya pêgeha wê, mirina Filankesê di çavê wê de, Filankesî ber bi mirina rasteqîne ve dibe.

Weku me got li vê derê miriyek, windahiyek heye ku ew jî Filankesê ji bo Luzê ye, Filankesê di çavê wê de ye. Li gor Darian Leader li gel karê ku Freud diyar kiriye yek ji karên şîngirtinê ew e ku biker bikare dev ji wî cihê xwe yê di çavê Dîkeyê de berde. Li vê derê heger Filankes bikare dev ji hêmaya xwe ya li cem Luzê berde, wê bikare şîna wê bigire û xwe jê veqetîne. Lê belê ji dêvla ku qebûl bike ku ew êdî ji bo wê miriye, li ser maneya xwe ya ji bo wê, maneya wê ya ji bo xwe bifikire û bi vî awayî şîna wê bigire, ew xwe dike. Giringiya cihê Filankes di çavê Luzê de di asteke derhişî de çêbûye, lewma ew nikare dev ji wî cihê xwe berde. Objeyeke melankolîyê ya Filankesî dayika wî be, ya din Luz e.

Nivîsîna romanekê derbarê windahiyan de karekî şîngirtinê ye. Nexwe dawiya dawî piştî ku Filankes cihê xwe yê di çavê Luzê de winda dike, dest bi nivîsîna romana xwe dike û bi vî awayekî karekî şîngirtinê bi cih tîne, lê ev şîna ji şîna wî pê ve ne ya kesekî ye. Heger dema ku subjeyek şîna objeyekê digire hemû bîranînên xwe yên pê re, demên bextxweş û demên bextreş ên pê re tîne bîra xwe, heger li ser hemû hêviyên xwe yên ji wê û têkildarî wê difikire; ku kesek hemû kesên nêzîkî xwe yek bi yek bi vî awayî bîne bîra xwe, yek bi yek bi vî awayî li ser wan bifikire, ew kes şîna xwe digire. Ji ber ku dema ku karê şîngirtina kesekî tê kirin ew kesa di navenda fikirînê de ye, her tiştê ku dibe cihê ponijînê têkildarî wî ye, lê heger ev ponijîn li ser hemû kesên nêzîk û windahiyan be, ev karê şîngirtina subjeyê bi xwe ye. Yanî ev romana Filankesî ji şînameya wî pê ve ne tiştêk e, ew şîna xwe digire. Şîna wî Filankesê mirî digire ku berê ji bo Luzê sax bû. Em vê yekê wisa şirove dikin.

Dema ku Luz bi Filankesî re diaxive û heqaretan lê dike, nivîskar bi rêkareke zîrekane bersivên Filankesî nedane, em bi tenê ji axaftinên Luzê bersivên wî texmîn dikin, herweku li hember van gotinan zimanê xwe xwaribe.

Piştî vê axaftinê mirov dikare bibêje ku “hêmaya wî ya îdeal ku hêjayî hezkirin[a] [wê] ye birîndar dibe” (Leader, 2018, r. 26). Lewma Filankes difikire ku êdî “tişteke nema vedigere destpêkê û dibe mîna berê.” Hingê “Jehra kesera ku di seraserê jiyana wî de jê negeriyabû tevli bêhna mirinê” dibe (r. 215, 220). Lîngekî melankolîkî li cîhana zindîyan û yek li cîhana miriyan e û her dem mimkun e bi handana tişteke ew bi temamî biçe cîhana miriyan. Filankesê ku tev dûrbûna bi salan tu carî ji Luzê veneqetiyaye, bi kuştina xwe vê veqetiyane pêk tîne. Dema ku li ser kuştina xwe difikire vê veqetînê wisa xeyal dike: “Veqetîneke ku wî heta hetayê li evînê mohr û mahr bike” (r. 179). Ew hêvî dike ku bi vê veqetînê dîsa wî cihê xwe yê li cem Luzê bi dest bixe: “Luzê dê ew ji bîr nekiraya heta ku ‘umrê wê hebûya. Belku weku bîranînekê çêtir bijiyaya li vê cîhanê bi nisbet canewerekî zindî” (r. 183).

Encam

Di vê nivîsarê de me têkiliyên veqetîn û pevgihîştinê yên di *Defterên Perrîdankan* de di çarçoveya çemkên melankolî û şînê yên Freudî de şirove kirin. Freud melankolî û şînê wek encamên windakirinê dinirxîne. Di encama windakirinê de biker dikevin nav kesereke kûr û dirêj. Hin biker li ser vê keserê dixebitin û di encama karê şingirtinê de hêdî hêdî kesera xwe dihelinin û ji windahiye vediqetin. Lê hin biker şingirtinê red dikin û di encama windakirinê de dikevin nav melankoliyê ku keser di wê de bêdawî ye. Her du diyarde jî têkildarî windakirinê bin jî, di melankoliyê de ev windahî hinekî tevlihevtir e. Ji ber ku weku Freud diyar dike di şînê de windahî bêtir eşkere ye, lê di melankoliyê de carinan kes yan tiştê wî wîndê eşkere be jî, dibe ku biker nizanibe bê li cem wan çî wîndê kiriye. Herwiha dibe ku melankolî pêwendîdarî windahiyeke derhişî be ku ew wê aloztir dike. Gelek taybetmendiyên melankolîkan li cem Filankesî hene. Keser, xemgîni û reşbîniyeke herdemî di wî warî de taybetmendîya wî ya herî li pêş e. Rewşederûna wî ku xwe kêmbûnê, xwe ‘adî û bêqîmet dibûnê taybetmendîyeke din a melankolîkan e. Ji ber vê dîtinê wî jî xwesûcdarkirina wî yek ji taybetmendiyên din ên melankolîkan e. Ew carinan ji rewşa melankoliyê dikeve rewşeke berevajî wê û manîk dibe ku Freud behsa van taybetmendiyên melankolîkan hemûyan kiriye. Hebûna wî ya dabeşbûyî, pirsgerêka wî ya bi zimên û derbirinê re taybetmendiyên wî yên din ên melankolîkane ne. Ji ber van taybetmendiyên hemûyan, me ew melankolîk hesiband. Herçî yekem objeya wîndê ya sebeba vê melankoliyê ye, wisa xuya dike ku ew derbarê windahiyeke sereta û derhişî, derbarê dayika wî de ye. Lê Luz jî dîsa bi awayekî derhişî di derûna wî de bi dayika wî re hatiye pêwendîdarkirin û ew jî ji bo wî bûye objeya melankoliyê. Lewma dema ku ew cara pêşî bi awayekî ampîrîk neh salan dûrî wê dimîne, di psîşeya xwe de jê venaqete, bi mekanîzmaya melankoliyê bi wê re hevyeqbûnê pêk tîne û wê bi xwe ve digire. Ji ber ku şingirtina Luzê red kiriye, melankoliya wî bi dûrketina ji wê girantir bûye. Filankes neh salan bi awayekî hişmend li ser wê nefikiriye, lê ji wê veneqetiyaye. Luzê di encama hevyeqbûna melankolîkane de cihê xwe yê krîtîk di jiyana wî de wîndê nekiriye. Wê wek Dîkeyeke mezin roleke bingeşîn di manedarkirina jiyana wî de gêraye. Ji ber vê

dema ku dubare dest bi têtikiliyê dikin Filankes difikire ku vê carê bi evîneke mezintir jê hez dike. Piştî ku Luz dibihîze ku Filankesî di zemanê xwe de bi Hîvê re têtikîlî daniye û xayintî li wê kiriye, îmajê wî ya li cem wê diguhere û Filankesê berê ji bo wê dimire. Ji ber ku ew ji bo Filankesî di pêgeheke pir girîng de ye, nêrîna wê, awirên wê bêyî hebûna wê ya maddî jî jiyana Filankes û nivîsîna wî manedar dikin, Filankes nikare vê guherînê ragire û xwe dike. Dawiya dawî Filankes jî Luzê vediqete, lê bi tenê dikare bi mirinê ve yekê bike û hêvî dike dîsa Luz wek berê li wî binêre û wî di bîreweriya xwe de biparêze. Ev xwekuştina wî dişibe wek tevgera zarokê ku ji ber ku bêhawetî li dayika xwe kiriye, ew jî dêvla wê ceza li xwe dibire da ku ji çavê dayikê nekeve. Freud dibêje ku melankolik ew qasî di nav rewşederûneke xwesûcdarker de ye ku li bendê ye ku bê cezakirin, lê Filankes bi xwe vî cezayî li xwe dibire. Piştî ku Filankes di çavê Luzê de dimire, êdî dest bi karê şîngirtinê dike ku romana wî berhema vî karî ye. Lê li vê derê şîna Luzê nagire, heger karîbûya şîna wê bigirta, wê xwe nekuştaya jixwe. Bi me ew şîna Filankesê ji bo Luzê mirî digire, şîna xwe digire. Di karê şîngirtinê de tişt yan kesa wînda di navendê de ye, her tişt li dora wê digere, her tişt bi wê re têtikildar e. Di romana Filankesî de kesê di navendê de ew bi xwe ye; serpêhatî, bîranîn û windahiyên wî tê de têt vegêran. Lewma me romana Filankesî wek şînameya wî şirove kir.

Çavkanî

- Agamben, G. (2007). Kayıp Nesne. (Ş. Öztürk, Wer.) *Cogito*(51), 258-261.
- Aristoteles. (2007). Karasafiralılık. (Ö. Aygün, Wer.) *Cogito*(51), 108-125.
- Borgna, E. (2023). *Melankoli*. (M.M. Çilingiroğlu, Wer.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Butler, J. (2015). *İktidarın Psikik Yaşamı*. (F. Tütüncü, Wer.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freud, S. (2006 [1912]). *Cinsellik Üzerine*. (S. Budak, Wer.) İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Freud, S. (2006 [1921]). *Uygurluk, Din ve Toplum*. (S. Budak, Wer.) İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Freud, S. (2011 [1923]). *Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd*. (A. Babaoğlu, Wer.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Freud, S. (2013 [1917]). Yas ve Melankoli. S. Freud içinde, *Metapsikoloji* (D. E. Çapkin, & A. Tekşen, Wer., r. 241-259). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Göle, M. (2007). Aşk Melankolisini Diye. *Cogito*(51), 163-169.
- Homer, S. (2016). *Jacques Lacan*. (A. Aydın, Wer.) Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Klein, M. (2023). *Sevgi Suçluluk ve Onarım*. (A. Tekşen, Wer.) İstanbul: Alfa.
- Kristeva, J. (2009). *Kara Güneş Depresyon ve Melankoli*. (N. Demiryontan, Wer.) İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kulek, C. (2014). *Defterên Perrîdankan*. Stembol: Avesta.
- Leader, D. (2018). *Depresyon Yas ve Melankoli*. (A. Göçmen, Wer.) İstanbul: Encore Yayınları.
- Tura, S. M. (2010). *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz*. İstanbul: Kanat Kitap.